

Innspill til språkmeldingen fra Norsk Oversetterforening

Norsk Oversetterforening har til formål bl.a. å «fremme forståelsen for den samfunnsmessige betydningen av språkkompetanse», og dette er noe vi håper vil løftes fram i den nye språkmeldingen. Enkeltmenneskets språkkompetanse er avgjørende for hvordan og i hvilken grad det kan delta i samfunnet. Et demokratisk samfunn med høy grad av tillit er bare mulig hvis innbyggerne er kompetente språkbrukere med tilgang til et språk som fungerer på tvers av domener.

Oversetterkompetansen må styrkes

Moderne norsk språk er ikke en museumsgjenstand som skal konserveres, men en levende organisme som må pleies og gis mulighet til å utvikle seg. Oversettelsen sikrer oss tilførsel av ideer utenfra og setter oss i stand til å røkte språkene som vi har et særlig ansvar for – norsk og de nasjonale minoritetsspråkene – samtidig som vi deltar i den globale kulturen.

Et mål for språkarbeidet må være å gjøre språkbrukerne til mer kompetente og bevisste hverdagsoversettere. Svært mange av impulsene vi får, kommer via andre språk. Oversettelse er derfor en uunngåelig del av vår samfunnsdeltakelse: Vi oversetter når vi gjenforteller noe vi har hørt på et utenlandsk radioprogram, en utenrikskorrespondent oversetter når hun oppsummerer en politisk debatt, vi oversetter når vi diskuterer dataspill eller sosiale medier, en journalist oversetter når han presenterer en nyhets sak fra et internasjonalt pressebyrå. Oversetterkompetanse er viktig både for den enkelte språkbruker og for samfunnsdebatten, og å øke befolkningens bevissthet om *at* det oversettes og *hvordan* det foregår, er et viktig ledd i å bevare og styrke det norske språket.

- Oversettelse bør inngå som en opplagt del av norskfaget og andre språkfag hele utdanningsløpet igjennom
- Oversettelse bør inn som fag på journalistutdannelsen
- Oversetterfaget på universitetene bør styrkes

Flerspråklighet bidrar til å styrke det norske språket

Globaliseringen har skapt et krav om flerspråklig kompetanse og har økt interessen for flerspråklighet som fenomen. 8,5 prosent av befolkningen i Norge har nå (2015) minst én forelder fra et annet land, og mange av disse vil vokse opp med to eller flere språk. Her ligger det en stor potensiell ressurs, som samfunnet i dag i liten grad vet å utnytte. Forskning viser at morsmålskunnskap ikke kommer i konkurranse til norsk, men er et tillegg som ofte vil styrke evnen til å lære norsk. Ifølge rapporten *Flerspråklighet i Norge* gir det både kognitive og kulturelle fordeler å utvikle flerspråklig kompetanse i barndommen: større mental fleksibilitet, kognitiv kontroll, metaspråklig bevissthet og kreativitet.¹ Flerspråklige trenger ikke spesiell tilrettelegging for å lære norsk i skolen, det eneste de trenger, er mulighet til å kunne holde ved like og praktisere sine språklige ferdigheter. To- og flerspråklige barn må sikres tilgang til et rikt språkmiljø på begge (alle) sine språk, og morsmålsopplæring bør være

¹ Mila Vulchanova et al. *Flerspråklighet i Norge*, rapport presentert på Språkdagen 2015.

en selvfølge. Det er viktig å anerkjenne at kompetanse i morsmålet er helt grunnleggende for å bli i stand til å beherske andrespråket.

At flerspråklighet anerkjennes som en ressurs, vil være viktig for den enkelte, men også for samfunnet. Det er mangel på oversettere og tolker både til og fra en rekke språk. Også næringsliv og forskningsmiljøer vil tjene på økt flerspråklighet. En studie fra 2011 viser for eksempel at det britiske næringslivet taper 7,3 milliarder pund årlig på manglende fremmedspråkkompetanse.² Engelsk er ikke nok – heller ikke i Norge. Vi ønsker at flerspråkligheten i Norge utredes, og at det utarbeides tiltak som sikrer at vi som samfunn verdsetter, utvikler, og nyttiggjør oss den ressursen flerspråkligheten er.

I dag er lite av litteraturen fra de kulturene de største innvandrerbefolkningsgruppene kommer fra, tilgjengelig på norsk, og det er heller ikke mye annen kulturell utveksling. Dette er et tap for begge parter – vi trenger flere som er dyktige språkbrukere som behersker *både* fremmedspråk *og* norsk.

- Flerspråklighet må anerkjennes som en ressurs, både i festtaler og i praktisk politikk
- Morsmålsopplæring bør være en selvfølge for alle barn som ikke har norsk som førstespråk
- Nedbyggingen av fremmedspråkundervisningen på universitetene må reverseres, feltet må styrkes
- I de store byene bør det prøves ut å tilby undervisning i morsmål på ungdomsskolenivå og oppover som et alternativ til fremmedspråk slik at flere kan få formell kompetanse

Mer norsk i academia

Vi ser at norsk språk er truet på mange områder (jf. Språkrådets rapport *Språk i Norge – kultur og infrastruktur*). Særlig alvorlig er det at norsk språk taper terreng i academia. Innenfor humaniora er en avhandling ikke bare en presentasjon av funn og fakta, her foregår forskningen i selve språket. I lys av dette er det urovekkende at færre enn 10 % av doktoravhandlingene totalt i Norge skrives på norsk. Vi mener det er viktig å få på plass en språklov som sikrer de norske språkenes status som offisielle språk, ikke minst ved universiteter og høyskoler. I tillegg bør det iverksettes tiltak for å fremme (videre)utvikling av terminologi på norsk på forskjellige fagfelt. Det er åpenbart av stor verdi at norske fagmiljøer tar del i en verdensomspennende fagsamtale, men samtidig er det problematisk hvis den norske fagterminologien ikke holdes i hevd. Vi mener at avhandlinger og artikler mye oftere enn i dag burde skrives på norsk og oversettes til engelsk og/eller andre språk. Dette ville bidra til å styrke den norske fagterminologien, samtidig som forskerne sikres retten til å bruke sitt aller viktigste arbeidsverktøy: sitt eget morsmål.

- Norsk språk må sikres status i en språklov
- Samarbeidet departementene imellom må styrkes for å sikre norsk som akademisk språk

² Antonella Sorace: "The importance of multilingualism for business: the UK experience", innlegg presentert på Språkdagen 2015.

- Det må opprettes en støtteordning for å fremme oversettelse av lærebøker på lavere nivå
- Det bør opprettes særlig støtte til oversettelse av akademiske avhandlinger og artikler
- Arbeidet med både å utarbeide og formidle fagterminologi på norsk må styrkes, og det bør opprettes støtteordninger for å utarbeide flerspråklige fagspesifikke ordlister som gjør det lett å finne riktig fagterminologi på norsk

Teksternes arbeidsvilkår må bedres

Ifølge NAViO (Norsk audiovisuell oversetterforening) leser nordmenn i snitt tv-teksting tilsvarende rundt 18 romaner i året. Dette er en betydelig andel av den norske teksten som leses av norske språkbrukere, og teksting leses også av ungdommer, av mennesker som har norsk som andrespråk, og av mennesker som ellers leser lite. Audiovisuell oversettelse er altså svært viktig, men kvaliteten er stadig oftere dårlig. Dette skyldes først og fremst at internasjonale aktører gir de audiovisuelle oversetterne dårlige arbeidsvilkår. Her trengs det regulering og støtte. NAViO har i samarbeid med bransjen utarbeidet retningslinjer for god teksting i Norge som ble vedtatt på bransjeseminar i 2017: <https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/hva-skjer/Aktuelt/2017/retningslinjer-for-god-teksting/>. Vi mener tv-teksting er så viktig for befolkningens språkkompetanse at det bør være et politisk mål å sikre at tekstingen er av god kvalitet, noe som gjøres primært gjennom å sikre teksternes gode arbeidsvilkår og rimelig betaling.

- Det må være et politisk mål å sikre høy kvalitet på tekstingen
- Det bør legges til rette for at tv-teksternes vederlag kan avgjøres gjennom kollektive forhandlinger

Nabospråkforståelsen er viktig, men truet

Norsktalende har tradisjonelt lett kunnet forstå svensk og dansk³, og det har vært naturlig å bruke skandinavisk i møte med svensker og dansker. Vi mener at dette er en arv å hegne om, i tillegg til at et sterkt språklig fellesskap med 20 millioner språkbrukere er en åpenbar verdi i seg selv. Derfor er vi bekymret over tegn til at nabospråkkompetansen kan se ut til å forvitre. At NRK har gått bort fra teksting av barneprogrammer med svensk/dansk tale, er svært uheldig i denne situasjonen.

- Barneprogrammer på skandinaviske språk må ikke stemmesynkroniseres (dubbes), men tekstes. Det er bra at barna hører et mangfold av dialekter i film og på tv, men vi mener de også bør eksponeres for nabospråk.

³ At nordmenn har lettere for å forstå svensk og dansk enn hhv. svensker og dansker har for å forstå norsk, skyldes først og fremst den norske språksituasjonen, ifølge professor Arne Torp: https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/Publikasjoner/Spraaknytt/Arkivet/2004/Spraaknytt_2004_3_4/Torp2/